

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN MARIN MERSENNE [PARIJS]
26 NOVEMBER 1646
4488

Antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne, vermoedelijk van 16 november 1646.

Samenvatting: Huygens schrijft dat Ballard zijn psalmen zal gaan drukken. Huygens verwacht verder de muzikanten van de keurvorst van Brandenburg, waaronder Stoeffken, een uitmuntend viola da gambaspeler.

Huygens schreef opnieuw op 23 december 1646 (4503).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fol. 15 (p. 19-20): brief (enkelvel, 19x31cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 18a, pp. 550-553: volledig.

— Worp 4, nr. 4488, p. 363: samenvatting.

— Waard 14, nr. 1561, pp. 635-638: volledig.

Namen: Robert Ballard; Frederik Willem van Brandenburg; Christiaan Huygens; Louise Henriette van Nassau; Moritz Neubauer; Luigi Rossi; Otto Christoph von Rochow; Walter Rowe; Dietrich Stoeffken; Nicolas Tassin.

Plaatsen: Antwerpen; Kleef.

Titels: *Ars magna lucis et umbræ* (Kircher 1646); *Pathodia*.

Glossarium: chorde (snaar); dulciane (dulciaan); instrument à vent (blaasinstrument); musique (muziek-ensemble); viole (de gambe) (viola da gamba).

Transcriptie

Monsieur,

Mon escolier, se trouvant icy à l'arrivée de vos lettres, je l'ay veu recevoir la siene avec joye et avidité; mais, comme il a este obligé de s'en retourner soudainement vers l'Academie et en mon absence, nous n'avons point eu de loysir de conférer sur ce que vous luy escrivez. Vous avez bien raison de l'appeler clair-voyant, car en effect il penètre promptement tout ce qui semble à d'autres obscur ou difficile et se mocque volontiers de la grimace de ces gens qui font esclatter peu de matière par des grands appareils de tailles douces et autres embellissements.

À quoy vous sçavez comme entre autres les Jesuites sont subjects, et *quanto conatu magnas sæpe inanias prodant*, tesmoing le grand volume de Kircherus, ou ceste miserable gnomonique tant traictée et retraictée par ces gens-là occupe seule les 2/3 de son livre. Contre ce qu'il dit que rien ne brusle sous l'eau, ce nous est chose familière aux feux d'artifice de veoir jetter certaines bales enflammées au fonds d'un estang et dans bien 7 ou 8 minutes après s'en revenir de là toujours ardentes. Ce Jesuite mesme avoue dans la prochaine page à ceste sentence que la camphre faict celà.

En recompense du voyage en paradis que vous me communiquez, vous sçavez pour chose assez estrange, quoyque réelle, que des gens sérieux d'aage et de condition declarent avoir veu prisonnier à Anvers, durant nos premières guerres, un homme qui avoit la faculté de veoir au travers des habits, pourveu qu'il n'y eust point de rouge. Qu'ensuite la femme de son geollier l'estant venue veoir aveq d'autres femmes pour le consoler dans sa calamité, elles furent bien estonnées de le veoir rire; et le pressant de dire ce qui en estoit cause, il repondit froidement: 'parce qu'il y en a une d'entre vous qui n'a point de chemise', ce qui fut avoué. Raisonnez là-dessus et faictes que Kircherus ne l'oublie pas dans sa 2e édition, car celà se peut bien appeller par excellence *ars magna*.

Vous prenez la peine de demander l'aage de mon fils et luy faictes trop d'honneur. Il est entré dans la 17e année et à l'advenant de ce qu'il sçait me promect beaucoup. Ne craignez pas que je le presse d'esprit: jamais je ne l'ay faict à mes enfans, non plus | b | que mes parens à moy.

Le petit livre du sens commun m'est venu: je le liray avidement et en parleray cy-après.

Tassin me mande que le Sieur Ballart alloit entamer mon impression. Je seray bien ayse d'en veoir une espreuve.

Je suis tout prêt d'escire au Sieur Luiggi en sa langue, comme vous le désirez, mais je doibs estre esclarci de ses qualitez, et s'il y fault du *Molto Illustre* ou davantage. Je vous prie que ce soit au plustost.

Monsieur l'Electeur de Brandebourg est venu icy pour espouser nostre fille aînée. Je commence à m'informer de sa musique, qui n'est pas encor arrivée, mais demeurée à Clève, aveq un train immense et splendide, que ce Prince mène selon sa condition. L'on me dit que le merueilleux Stepkins en est, qui faict plus de miracles sur la viole de gambe qu'homme qui fust jamais; qu'un autre en faict encor davantage sur la viole garnie au derrière de manche et ailleurs de chordes d'airain, un troisieme encor davantage sur ce qu'ils appellent la dulciane, instrument à vent. Vous aurez advis de ce que j'en apprendray *auribus testis*.

Je finis pour retourner à la besoigne du contract de ce beau mariage, où j'ay esté nommé Commissaire à trois, contre le Grand Chambellan de cest Electeur, Grand-mâitre de l'Ordre Teutonique, et autres conseillers de ceste Altesse Electorale. Après telles entrefaictes suivront nopces et musique, tout nostre saoul et plus. Je suis,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huijgens.

À La Haye, le 26 Novembre 46.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb gezien dat mijn ¹leerling, die ²hier was toen uw ³brieven arriveerden, met vreugde en graagte zijn ⁴brief ontving, maar omdat hij plotseling van hier moest terugkeren naar de ⁵Universiteit en niet meer in mijn aanwezigheid was, hebben we geen tijd gehad om te bespreken wat u hem had geschreven. U heeft volkomen gelijk hem helderziend te noemen, want hij dringt inderdaad onmiddellijk door in alles wat anderen duister en moeilijk toeschijnt, en hij spot gaarne met de grimassen van die lieden die weinig inhoud opblazen door middel van grote hoeveelheden gravures en andere versierselen.

U weet dat onder meer de Jezuïeten hieraan onderhevig zijn en [u weet] ^Lmet wat voor grote inspanning ze dikwijls grote zinloosheden voortbrengen,^J getuige het grote ⁶boekwerk van [Athanasius] Kircher, waar die armzalige zonnwijzerkwestie, door die lieden al zo vaak behandeld en opnieuw behandeld, alleen al 2/3 van zijn boek in beslag neemt. Hoewel hij zegt dat niets brandt onder water, is het ons een gewone zaak om bij vuurwerk zekere vlammende bollen te zien werpen op de bodem van een vijver, die daar na 7 tot 8 minuten worden uitgehaald terwijl ze nog steeds branden. Deze Jezuïet geeft zelf op de bladzijde die volgt op deze verklaring toe dat de kamfer dit veroorzaakt.

Als wederdienst voor de reis naar het paradijs waarover u mij vertelt, moet u deze zeer merkwaardige zaak, doch waar gebeurd, leren kennen; dat serieuze mensen, op leeftijd en van goeden huize, verklaren een gevangene te hebben gezien in Antwerpen, gedurende de eerste tijd van onze oorlogen, die de gave bezat door kleren heen te kijken, op voorwaarde dat ze niet rood waren. Dat vervolgens de vrouw van zijn cipier en andere

---

1. Christiaan Huygens.

2. Deze opmerking is in strijd met Christiaans weergave van het gebeurde. Christiaan schrijft dat hij de brief in Den Haag vond toen hij daar even kwam.

3. Mersenne aan Huygens, 16 november 1646 (verloren); Mersenne aan Christiaan Huygens, 16 november 1646 (OC 1, nr. 17, pp. 30-31; Waard 14, nr. 1554, pp. 612-614).

4. Mersenne aan Christiaan Huygens, 16 november 1646.

5. In Leiden.

6. Athanasius Kircher, *Ars magna lucis et umbræ* (Rome 1646).

vrouwen die hem waren komen opzoeken om hem te troosten in zijn ongeluk, hem tot hun grote verbazing zagen lachen. En toen zij bij hem aandrongen dat hij zou zeggen wat de reden daarvoor was, antwoordde hij ijskoud: ‘Omdat er een onder u is die geen hemd aanheeft,’ hetgeen moest worden toegegeven. Denkt u daar maar eens over na, en zorgt u ervoor dat Kircher dat niet in zijn tweede druk vergeet, want dat kan wel bij uitstek een ⁷grote kunst⁷ worden genoemd.

U neemt de moeite te vragen naar de leeftijd van mijn zoon en u doet hem teveel eer aan. Hij is aan zijn zeventiende levensjaar bezig, en naar wat hij nu al weet, houdt hij een grote belofte in. Vrees niet dat ik zijn geest opjaag; dat heb ik nooit gedaan bij mijn kinderen, evenmin als mijn ouders bij mij.

Het kleine ⁷boekje over het gezond verstand is bij mij gearriveerd; ik zal het met graagte lezen en er later over spreken.

[De heer Nicholas] Tassin ⁸deelt mij mee dat de heer [Robert] Ballard zou beginnen mijn muziek te drukken. Ik zal het op prijs stellen een proef daarvan te zien.

Ik sta op het punt een ⁹brief te schrijven aan de heer Luigi [Rossi], in zijn [eigen] taal, zoals u dat wenst, maar ik moet op de hoogte worden gesteld van zijn kwalificaties, of het *Molto Illustre* moet zijn, of meer. Ik vraag u mij zo snel mogelijk daarover te berichten.

Mijnheer de ¹⁰keurvorst van Brandenburg is hier gekomen om met de oudste ¹¹dochter van onze ¹²vorst te trouwen. Ik ga mij op de hoogte stellen van zijn ensemble, dat nog niet [in Den Haag] is aangekomen, maar in Kleef is gebleven, te midden van een immens en prachtig gevolg, zoals het een vorst van deze stand waardig is. Men vertelt mij dat de wonderbaarlijke [Dietrich] Stoeffken erbij is, die meer wonderen met de viola da gamba verricht dan wie ook tevoren, dat er ook nog ¹³iemand anders is die nog wonderbaarlijker speelt op een ¹⁴viola die voorzien is van bronzen snaren achter de toets en elders, en dat er nog een ¹⁵derde is die hen nog overtreft op de dulciaan, een blaasinstrument. U zult erover horen wat ik als ¹oorgetuige¹ ervan te weten zal komen.

Ik besluit met nog even terug te keren naar de zaak van dit huwelijkscontract, waarvoor ik tot één van de drie commissarissen ben benoemd, tegenover de ¹⁶groot-kamerheer van de keurvorst, grootmeester van de Duitse Orde, en andere raadsliden van deze keurvorst. Na de onderhandelingen volgen de bruiloft en de muziek, zoveel als we willen horen, en nog meer dan dat. Ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 26 november 1646.

---

7. Pierre Mousnier, *Philosophiæ compendium* (Lyon 1646).

8. Tassin aan Huygens, 16 november 1646 (verloren).

9. Voorzover bekend heeft Huygens echter nooit aan Rossi geschreven.

10. Frederik Willem van Brandenburg.

11. Louise Henriëtte van Oranje Nassau.

12. Frederik Hendrik.

13. Walter Rowe.

14. Het instrument wordt lyra bastarda genoemd. Theodoor Haack (Londen), aan Mersenne, 6 augustus 1647 (Waard 15, nr. 1654, pp. 353-356), noemt Rowes instrument ‘viole de pouce’, een naam volgens hem door Jacobus I bedacht. Mersenne noemt het instrument ‘viola pollicis’ en verwijst ernaar in *Cogitata physico-mathematica* (Parijs 1644), p. 365 en *Novarum observationum physico-mathematicarum ... Tomus III* (Parijs 1647), Cap. 20, p. 160.

15. Moritz Neubauer.

16. Otto Christoph von Rochow.